

101263

x-
la-
les
nn
år
i
en
n-
seg
nat
syn
av
ve-
old
de
i
at
or
re
in
r-
i
g
r
I
n
t
n
d
l

Dommerhabilitet i landssviksaker.

Av professor Jon Skeie.

I. En publikasjon som har titelen: «Samling av div. provisoriske anordninger, kgl. resolusjoner m. v.» inneholder bl. a. gjengivelse av et brev dat. Oslo 3. mai 1944 til det norske justisdepartements sjef i London: «Vedlagt oversendes utkast til provisorisk anordning om: straff og andre åtgjerder mot NS-medlemmer o. a. Forslaget er utarbeidet av en komité som er oppnevnt av hjemmefrontledelsen og gjennomgått av et utvalg av vår gruppe. Vi tør anbefale at en anordning i samsvar med utkastet må bli vedtatt så snart som mulig. — Et utkast til anordning om straffeprosessuell ordning framkommet på samme måte vil bli oversendt med det første.» Avsenderen er ikke navngitt, men må vel være et organ i «hjemmefronten». Og det «utvalg av vår gruppe» som brevet omtaler, må vel være et «hjemmefront»-utvalg.

Det er nu opplyst i en avis og hitil så vidt jeg vet ikke benektet at høyesterettsdommer Solem var med i komitéen, og at høyesterettsjustitiarius Berg var med i det utvalg som gjennomgikk utkastene. Dersom dette er riktig, må Solem erklæres

inhabil som lagmann og Berg som høyesterettsdommer i landssviksaker.

Jeg skal til belysning av denne habilitetsgrunn minne om to høyesterettsavgjørelser.

1. Ved lov av 18. septbr. 1909 om ervervelse av vannfall, bergverk og annen fast eiendom ble det bl. a. bestemt (§ 2): Aktieselskaper kan ikke uten tilladelse fra Kongen erhverve vandfald av større kraftmængde enn 1000 naturhestekræfter. Og en tillatelse (konsesjon) kan bare gjelde 60—80 år. Etter konsesjonstidens utløp skal vannfallet med alle reguleringsanlegg gå over til staten uten vederlag; og det kan settes som vilkår at også kraftstasjoner med maskineri og annet tilbehør skal tilfalle staten vederlagsfritt. Ved kontrakt av 1910 solgte H. Johansen et vannfall i Kvinnherad til A/S Furuberg. Kjøpesummen skulle være kr. 40 000 så fremt overdragelsen kan skje uten det i loven fastsatte vilkår om gratis overgang til staten, ellers kr. 25 000. Da selskapet ikke fikk tilsagn om fritagelse for de nevnte konsesjonsvilkår, betalte det selgeren den minste kjøpesum. Han

reiste da sak mot staten og påstod i henhold til grunnlovens § 105 erstatning prinsipalt 15 000 kr., subsidiært etter skjønn. Ved Oslo byretts dom av 30. desbr. 1913 ble staten frikjent.

Johansen appellerte saken til Høyesterett. Her ble den oppført til behandling 19. oktbr. 1917. Under opplesingen av uttoget (dokumentasjonen) ble man oppmerksom på at en av de dommere som skulle gjøre tjeneste i den uke, Stuevold-Hansen, i 1915 hadde vært medlem av en stortingskomité som skulle behandle en proposisjon om endringer i den nevnte konsesjonslov. Appellantens advokat reiste da spørsmålet om hvorvidt Stuevold-Hansen kunne fortsette som medlem av retten i denne sak, og han henstilte at retten ex officio ville treffe avgjørelse om han måtte vike sæte. Stuevold-Hansen var ikke fast medlem av retten; han hørte til de ekstraordinære domme som ble beskikket (for ett år om gangen) til tjenstgjøring etter tilsigelse fra rettens formann. Han opplyste ifølge assessor Bergs referat i voteringen — «at spørsmålet om grundlovsmæssigheten av loven av 1909 var paa banen blandt stortingskomitéens medlemmer. Men der var enighet mellem dem om at dette spørsmål hverken behøvet eller burde komitéen ta standpunkt til, da det var forelagt for domstolene. Derfor fandt han og andre av komitéens medlemmer det ogsaa unødvendig for sig at ta nogen re-

servation i komitéindstillingen med hensyn til dette spørsmål». Angående Stuevold-Hansens egen oppfatning i habilitetsspørsmålet gav førstvoterende i saken, assessor Bjørn, følgende referat av hans forklaring: Da han mottok tilkallelse fra justitiarius, var han ikke oppmerksom på at han som medlem av Stortinget i 1915 i en kortere tid hadde deltatt i den forberedende behandling av tilleggsloven; senere erindret han det, men han mente at hans deltagelse i denne behandling ikke kunne tenkes å få noen betydning for hans habilitet, og derfor fant han det ikke påkrevd å gjøre rettsformannen oppmerksom på deltagelsen i komitébehandlingen. Når spørsmålet om hans habilitet nu er reist, har han imidlertid ønsket å fratrukke seg. Førstvoterende Bjørn foreslo: «Ekstraordinær assessor Stuevold-Hansen har at vike sæte som medlem av retten i nærværende sak». Til ham sluttet seg for det første assessorene Backer, Mejdell og Hambro. Berg fant at Stuevold-Hansens deltagelse i komitébehandlingen av lovforslaget under de nevnte omstendigheter ikke kunne svekke tilliten til hans uhildethet. Men da der var flertall for det motsatte resultat ville han ikke dissentere. Assessor Heggen var av samme oppfatning som Berg. Justitiarius Thinn var enig med Bjørn og de andre i flertallet. «Jeg har likesom disse fundet spørsmålet tvilsomt, men jeg mener at et spørsmål av denne art i tvils-

tilfælde bør avgjøres i den retning at vedkommende dommer ikke deltar i sakens behandling».

2. I en sak som ble påkjent 15. novbr. 1927, hadde Høyesterett å avgjøre det spørsmål om loven av 23. juli 1920, som bestemte forlenget leietid for husmenn, bygselmenn og leilendinger uten samtykke fra eieren, er forenlig med grunnlovens § 97: «Ingen lov maa gives tilbagevirkende kraft». Saken ble behandlet skriftlig. Etter at 6 dommere hadde votert, viste det seg at 3 av disse mente at loven var grunnlovstridig. Justitiarius bestemte da (i henhold til allerede dagjeldende lov) at saken skulle pådømmes av den samlede rett. «Under behandlingen er der fra rettens side» — heter det i premissene — «reist spørsmål om, hvorvidt assessor Berg bør fratrukke retten som inhabil paa grund av, at han som medlem av regjeringen deltok i behandlingen av den kgl. proposition som ligger til grund for loven». Alle dommere tok del i avgjørelsen herom (assessorene Paulsen, Bonnevie, Broch, Bang, Breien, Christiansen, Hazeland, Dahl, Lie, Bugge, Rivertz, Andersen, Boye, Bade, Hanssen, Larssen, Motzfeldt, Alten, Backer, Næss og justitiarius Scheel), fant det rettest at han ikke var med i behandlingen av saken.

Det var på grunn av deltagelse i en korrekt lovbehandling (overensstemmende med grunnlovens forskrifter) de to dommere ble erklært inhabile. Det skulle ikke være nød-

vendig å si at deltagelse i forberedelse til anordninger som åpenbart ligger utenfor Kongens myndighet etter grunnlovens § 17, er en langt alvorligere inhabilitetsgrunn. Og særlig sterk blir denne grunn når forberedelsen er gjort (og beslutninger drevet igjennem) av menn som hverken tilhørte storting eller regjering eller hadde noen annen offentlig bemyndigelse.

Allerede den omstendighet at Solem og Berg har tatt del i forberedelsen av de provisoriske anordninger av 15. desbr. 1944 og 16. febr. 1945, skulle således gjøre det innlysende at de ikke kan være dommere i landssviksaker.

II. Hertil kommer imidlertid andre, ennu sterkere inhabilitetsgrunner. Og disse omfatter tillike høyesterettsdommer Schjelderup. Også han var nemlig medlem av ledelsen i den politiske hjemmefront som bl. a. satte seg det mål å holde Stortinget utenfor statens styre i den første tid etter krigen. Jeg har atskillige opplysninger om dens aksjoner i dette øyemed. Men jeg går ut fra at det ikke er nødvendig å nevne disse nu. En dommer har nemlig i følge domstolslovens § 113 plikt til selv å gi opplysning angående omstendigheter som kan gi en part rett til å kreve at han utelukkes. Denne forskrift er ennu ikke opphevd ved noen provisorisk anordning.

Jon Skeie.